

İKİ DİLLİLİĞİN BİREYSEL YANSIMALARI: TÜRK-ALMAN ÖRNEĞİ INDIVIDUAL REFLECTIONS OF BILINGUALISM: THE TURKISH-GERMAN EXAMPLE

Yüksek Lisans Öğrencisi Galip ÇAĞLAYAN*

Kırıkkale Üniversitesi

galipcaglayan465@gmail.com

Öz

Dil tarihsel süreç içinde milletlerin birbirleriyle etkileşimde bulunmasında en temel güç kabul edilmiştir. Bununla birlikte bu etkileşim iki dillilik kavramını da beraberinde ortaya çıkarmıştır. Alanyazında pek çok tanımla karşımıza çıkan iki dilli olma durumu, bireylerin ana dili kadar başka bir dilde de dilsel yeterlilik göstermesi olarak ele alınabilir. Farklı yaştaki bireylerin bu dilsel yeterliliğin edinilmesinde nasıl bir süreçten geçtiğini, iki dilli olma durumunun hayatlarında nasıl bir yansıma bıraktığını belirtmek amacıyla bu çalışma ele alınmıştır. Çalışmada olgubilim deseni kullanılarak örneklem olarak Türkçe ve Almanca bilen iki dilli bireyler seçilmiştir. Daha sonra aile, toplumsal uyum ve eğitim gibi iki dilliliği çokça etkileyen bu etmenler üzerinden katılımcılara bilişsel, duyuşsal alandaki yarı yapılandırılmış görüşme formundaki çeşitli sorular yöneltilmiştir. Çalışma 9 katılımcının görüşleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Çalışmada amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılarak belirli kriterlere göre farklı katılımcılar hakkında bilgiler toplanmıştır. Bundan dolayı da farklı yaş gruplarına sorulan sorular, doğası gereği de farklı cevaplar da almayı sağlayarak çalışmanın amacına uygun veri elde edilmesini sağlamıştır. Verilerin analiz edilme sürecinde ise betimsel analiz tekniği

* ORCID: orcid.org/0000-0001-5791-2201

kullanılarak bulgular, katılımcıların görüşleri doğrultusunda desteklenmiş ve araştırmacı tarafından ortaya koyulan temalarla yorumlanmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular ve sonuç itibarıyla da iki dillilik sürecinde yaş değişkeninin önemi görülmüş, iki dillilikle beraber iki toplumda oluşan farklılıklara değinilmiş ve son olarak dört temel becerilerde görülen olumlu ve olumsuz yansımalar ortaya koyularak olumsuz durumların giderilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İki Dillilik, İki Dillilik Türleri, İki Dillilik Yansıması.

Abstract

Language has been accepted as the most fundamental power for nations to interact with each other in the historical process. However, this interaction has also led to the concept of bilingualism. Bilingualism, which has many definitions in the literature, can be considered as individuals showing linguistic competence in another language as well as their mother tongue. This study was conducted in order to determine how individuals of different ages go through a process in acquiring this linguistic competence and what kind of reflection bilingualism leaves on their lives. Using a phenomenological design, bilingual individuals who speak Turkish and German were selected as the sample. Then, various questions in the semi-structured interview form in the cognitive and affective domains were asked to the participants through these factors that affect bilingualism such as family, social cohesion and education. The study was prepared in line with the opinions of 9 participants. In the study, criterion sampling, one of the purposeful sampling methods, was used to collect information about different participants according to certain criteria. Therefore, the questions asked to different age groups enabled to obtain data in accordance with the purpose of the study by providing different answers by nature. In the process of analysing the data, descriptive analysis technique was used and the findings were supported in line with the views of the participants and interpreted with the themes put forward by the researcher. As a result of the findings and conclusions, the importance of the age variable in the bilingualism process was seen, the differences in the two societies with bilingualism were mentioned, and finally, positive and negative reflections seen in the four basic skills were revealed and suggestions were made to eliminate the negative situations.

Keywords: Bilingualism, Types Bilingualism, Bilingual Reflection.

Giriş

Dil denilen olgu geçmişten günümüze kadar insanoğlunun en temel anlaşma vasıtası olmuştur. Toplumdaki birçok dengenin korunmasına öncülük eden bu olgu, insanlar arasındaki bildirişimde büyük pay edindiği için alanyazında da pek çok yönüyle karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Ergin'e göre dil, bireylerin birbirleriyle anlaşmasında görevi olan, yapaylıktan uzak, kendine özgü kurallarla donatılmış ve bu kurallar doğrultusunda sürekli gelişen canlı bir varlık olmanın yanında temeli bilinmeyen dönemlerde kendini göstermiş gizli bir anlaşma aracıdır (Ergin, 1980). Milletlerin tarihleri boyunca oluşturdukları kültürleri, değerleri, deneyimleri kendinde toplayan onu koruyup ileriki zamanlarda da yaşatmayı bilen dil, sadece insanlar arasındaki anlaşma aracı olarak düşünülmemelidir. Bu niteliğinden de öte daha önemli nitelik olan dilin, milletlerin kültürel kimliğini belirlemede rol oynaması ve bunu ileriki kuşaklara aktarmasıdır. Bütün bu durumlar aynı millete mensup bireylerin birbiriyle olan bağlılığını arttırmaktadır (Üstüner, 2003). Aksan (2000) 'a göre ise dil birçok yönüyle ele alınabilir. Bu görüşüyle dilin hem bireysel hem de toplumsal yönlerinin ayrı ayrı ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Tanımlardan yola çıkarak dil, insanların düşüncelerini, duygularını ifade etmekle beraber kendine özgü sistemler düzleminde kuralları olan ulusların her türlü karakteristik özelliklerinin yansımasını sağlayan milletler arası bir anlaşma aracıdır denilebilir. Sosyolojik hareketlilik, göç, sermaye gibi etmenler küreselleşen dünyada insanoğlunu çeşitli anlaşmalara sevk etmiş ve insan da her yönüyle (kültür, iş, eğitim, sanat vs.) toplumdaki dengesini korumak için iki dilli olma yolunu tercih etmiş veyahut maruz kalmıştır. İki dillilik kavramı ise bireyin en basit hâliyle anne babasından edindiği ana dili derecesi kadar diğer dile de semantik, sentaks, gramer yönlerinden hâkimiyet sağlayacak güçte kullanabilme durumudur. Güncel tanımlara bakıldığında Bloomfield de aynı tanıma benzer şekilde iki dilliliği; kullanılan iki dili de birbirinin düzeyine denk olacak şekilde kullanmak, her ikisini de ana dili derecesi kadar etkin bir şekilde kullanabilme durumu olarak

vurgulamıştır. (Bloomfield, 1935: 35, Akt. Süverdem, 2020). Haugen (1973) ise önemli olan iki dil edinim sürecinde de anlamlı sözler yaratmaktır demiştir. TDK ise iki dillilik kavramını iki dilli olma olarak kabul etmektedir (TDK, 2019). 'Bir kişi, icra edilen meslek veya bütüncül bir dil anlayışı olan toplumda görülen her iki dili de kullanma becerisi (Karaağaç, 2011: 222). Karaağaç yaptığı tanımla iki dillilik kavramında kişi, meslek ve topluluk kavramlarına ayrı ayrı yer vererek bireyin, bireysel olarak iki dilli olma yolunu tercih etmesi, yaptığı meslek gereği iki dilli olma yolunu tercih etmesi veyahut bulunduğu toplumun kullandığı dilin etkisine bağlı olarak iki dilli olma durumunu tercih edebileceğini söylemektedir.

Cummins (2001) 'e göre bireylerin her iki dili de aynı zaman sürecinde kazanması veyahut doğuştan kazanması ileriki zamanlarda özellikle okul yıllarında geliştirilmesi daha kolay olabilir ve böylelikle her iki dilin de işlenme süreçlerinin kavranması sağlanacak ve işlevsellik boyutu uzun soluklu olacaktır. İki dillilik kavramının yabancı dil kavramıyla karıştığı görülebilen bir husustur. Bu kavramların ayırım noktası ince bir çizgiyle çizilmelidir. Henrici ve Riemer (2007) 'yabancı dil' kavramını tek dilli bir çevrede baskın olarak ders vasıtasıyla kontrollü bir biçimde öğretilmesi olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte yukarıda verilen iki dilliliğin tanımlarına bakıldığında iki dillilik sürecinde özellikle bir ders vasıtasıyla öğretimin gerçekleşmediği, kontrollü bir durumun söz konusu olmadığı ifade edilmiştir.

Böylece iki dillilikte temelde olan durum, bireylerin hâkimiyet çerçevesinde birden fazla dili kullanma durumudur. İki dilliliğin hakimiyet çerçevesinin geniş olma veya dar olma sınırlılığını iki dilliliğin türlerine bakarak görmek mümkündür. Şengül (2020) 'ün iki dillilik için her iki dili de etkili kullanma ve dilsel gelişimi sürdürme çabası tanımını kullanması bize aslında iki dillilik türlerinin ayırım noktasını vermektedir. Yani hangi türde etkin bir yeterlilik var ve hangi türde bir gelişim serüveni gözlemlenebilir? Alanyazında birçok tür olsa da bu çalışmamızda ortak kabul görmüş birkaç önemli olanlardan bahsedeceğiz.

1.1. İki Dillilik Türleri

Dengeli iki dillilik: Dilsel yeterlilik uyumuna bağlı olarak her iki dili de eşit düzeyde kullanabilmektir. Haugen (1973)'e göre bireylerin iki dili de beceri kategorisinde birbirine yakınsa o kimse dengeli iki dilliliğe sahiptir. Her iki dilin de konuşuru olan bireyler bilhassa dört temel beceri düzleminde ayırt edici bir özellikle iki dili de kullanabilirse dengeli bir iki dilliliğe sahiptir.

Baskın İki Dillilik: Bireylerin her iki dilden birini dilsel yeterlilik bağlamında birini daha sık kullanması veya daha çok hâkim olması durumudur. Bir dilin diğer dile nazaran daha yetkin kullanılmasıdır.

Sınırlı İki Dillilik: Bireylerin her iki dili de edinme süreçlerinde gelişim gösterememesidir. Aslında bireylerin ana dili edinim süreçlerinde diğer herhangi bir dilin zayıflaması veyahut yetkinliğin tam olarak oluşmamasıdır.

Eş Zamanlı İki Dillilik: Her iki dilin de aynı anda edinme sürecini ifade etmektedir. Buradaki sürecin sağlıklı ve etkin bir yeterlilikte oluşması da ebeveynlerin tutumu büyük önem arz etmektedir. Bireyler iki dili aynı zaman diliminde edindiğinde, bu dilleri ilk dil ve ikinci dil olarak belirtmek uygun değildir (McLaughlin, 1984).

Art Zamanlı İki Dillilik: Her iki dilden birinin art arda veya daha sonra öğrenme koşuluyla gerçekleşen durumdur.

Halk iki dillilik: Toplumda yüksek bir statüye sahip olmayan bir azınlık grubun kullandığı dildir.

Eksiltici İki Dillilik: Bireylerin toplumla beraber bebeklikte edindiği, çocuklukta sosyal çevre ile geliştirdiği ana dilini edinme yolunda diğer herhangi bir dilde kayıp yaşamasıdır. Eksiltici iki dillilik durumuna toplumun meydana getirdiği farklı baskılar sonucunda küçük yaşlarından itibaren yalnız ikinci olan dili kullanmak zorunda olan iki dilli bireylere rastlamak mümkündür. Böyle bir çerçevede bireylerin ana dili pek önemsenmediğinden aynı paralellikte dilin gelişimi gecikmesi söz konusu olabilir. Tabi

bu gelişme durumundaki gecikme, ikinci dil için de geçerli olmaktadır (Yılmaz, 2014: 1646).

Yukarıda bahsettiğimiz gibi iki dillilikle ilgili birçok sınıflama söz konusu olabilmektedir. İki dillilik, bireylerin her iki dilde olan yeterlilik ölçüsüne göre dengeli iki dillilik, baskın iki dillilik, sınırlı iki dillilik olarak; iki dillilik bireyin dilleri edindiği yaşa göre eş zamanlı / ardışık iki dillilik olarak gruplandırılabilir. Bütün bu gruplamanın içinde aile, toplumsal uyum ve eğitim kategorilerinin payını görmek mümkündür. Örneğin; eş zamanlı iki dillilikte birey her iki dili aynı zaman düzleminde edineceğinden dolayı burada aile bilinci daha da ortaya çıkarken sınırlı iki dillilikte tersine bir durum gözlemlenebilmektedir.

1.2. İki Dillilik Sürecinde Türk Alman Etkileşiminin Gelişimi

Devletlerin birbirleriyle olan küreselleşme olgusu özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra daha fazla hız kazanmıştır. Savaşın verdiği tahribat çeşitli devletlerin birbirleriyle olan etkileşimini hızlandırmıştır. Nitekim bu savaş sonunda birçok yönüyle tahribe maruz kalan Almanya, bu tahribatının izlerini kaybettirmek için birçok yönden gelişim serüvenine tutulmuş ve bu serüvende çeşitli milletlerden ihtiyacına göre insan gücünden faydalanmak istemiştir. Uluslararası alanda işgücü faaliyetlerini hareketlendiren Almanya, yüzünü Türkiye'ye de döndürmüştür. Bununla birlikte Almanlar, Türklerle ilk işgücü anlaşmasını 1961 yılında yapmıştır. Türkiye ile Almanya arasında imzalanan işçi göçü anlaşması ileride kendini gösterecek olan göçlerin başlangıcı sayılmış ve birinci veyahut ilk göçmen işçi dönemi denilen dönem kendini göstermiştir (Şahin, 2012). Yapılan ilk göçle beraber geçici, misafir işçi statüsü alan Türkler zamanla bu durumu kalıcı olarak değiştirmek için ailelerini, yakınlarını yanlarına alarak gittikleri bölgelerde nüfuslarını arttırmıştır. Kalıcılık sağlamak isteyen Türkler, Almanların birçok sektöründe rol oynayarak onların ekonomisine katkıda bulunarak kendi imkanlarını iyileştirip daha rahat bir yaşam sürdürmeyi hedeflemişlerdir. Zamanla artan nüfusun ilk kuşağın emekli olmasını sağlamış ilk kuşaktan sonraki ikinci, üçüncü, dördüncü kuşağın iş sektöründe

her boyuttan kendine pay çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu durumlarla birlikte Türklerin yaşadıkları bölge gereği Almanlarla olan iletişimlerinde olumlu ve olumsuz yansımalar görülmüştür. Bu yansımaların oluşmasında dil en büyük paya sahip unsurlar arasında yer almıştır. Bu yüzden Almanya'ya göç eden Türkler yaşadıkları bölgede uzun soluklu bir zaman dilimi geçirmek amacıyla o ülkenin dilini bilmeyi, öğrenmeyi istemiştir. Tercihen veya maruz kalınarak öğrendikleri Almancayla birlikte aslında kaçınılmaz bir şekilde o ülkenin kültürünü de yaşayarak öğrenmişlerdir.

Literatüre bakıldığında özellikle iki dillilik olgusunun, Türk ve Alman toplumlarında farklı amaçlarla ele alındığı çalışmalar mevcuttur. Şengül (2020)'ün iki dillilik çalışmasında Türkçe öğretimine vurgu yapması, Yaprak (2013)'in çalışmasında sosyo-ekonomik etkileri öne çıkarması Yılmaz (2014)'in Almanya'da yaşayan Türklerin doğrudan sorunlarını ele alması yapılan çalışmalara örnek teşkil etmektedir. Bu çalışmanın da amacı; Türkçe ve Almanca bilen iki dilli bireylerde iki dillilik olgusuyla ortaya çıkan bireysel yansımaları tespit etmektir. Bu yüzden çalışmanın problem cümlesi "*Türk ve Alman toplumunda oluşan iki dillilik sürecinin bireylerde oluşturduğu olumlu ve olumsuz yansımalar nelerdir?*" şeklinde oluşturulmuştur.

2.Yöntem

2.1.Araştırma Deseni

Çalışmada nitel araştırma amacına uygun olarak olgubilim deseni kullanılmıştır. Olgubilim, bireylerin yaşantılar sonucu oluşturduğu bir duruma karşı çeşitli algılarını, tecrübelerini değerlendirmeye yönelik bir yöntemdir (Onat Kocabıyık, 2015). Tanımdan da anlaşılacağı üzere olgubilim yöntemi bireylerin elde ettikleri çeşitli deneyimler sonrası ortaya çıkan algılarını saptamak amacıyla yapıldığı için çalışma, Almanya'da belli bir süre yaşayan katılımcılarla yapılarak iki dillilik olgusunun kendilerinde oluşturduğu etkiler ortaya koyulmuştur.

2.2.Çalışma Grubu

Araştırmanın alışma grubu, amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt rneklemi kullanılarak belirlenmiştir. Katılımcılar seçilirken çalışmanın amacına uygun olacak şekilde, aynı yaşta olmamalarına dikkat edilerek seçilmiştir. Bu kriter göz önünde bulundurularak çalışmaya Türkçe- Almanca bilen farklı yaştaki 9 katılımcı dahil edilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya katılanlara ilişkin bilgiler

Değişkenler	N	%
Cinsiyet		
Kadın	3	33
Erkek	6	66
Yaş Aralığı		
19-30	3	33
31-40	4	44
41-50	2	22
Eğitim Durumu		
Lise	4	44
Üniversite	5	55
Meslekler		
Esnaf	1	11
Fitness Eğitmeni	1	11
Satış Sorumlusu	1	11
Oyuncu / öğrenci	2	22
Yazılımcı	2	22
Ofis Sorumlusu	1	11
Asansör Fabrikası (Maister)	1	11
Yaşadığı Şehir		
Ankara	1	11
Balıkesir	1	11
İstanbul	2	22
Kocaeli	1	11
Nevşehir	3	33
Sivas	1	11
Anne/Baba Türk Olma Durumu		
Anne Türk Baba Türk	8	88
Anne Alman Baba Alman	-	00
Anne Türk Baba Alman	1	11
Anne Alman Baba Türk	-	00
Almanya'ya Göç Tarihi		
1970-1985	2	22
1985-2000	3	33
2000-2015	3	33
2015-2022	1	11
Almanya'da Yaşadığı Süre		
0-10	3	33
10-20	3	33
20-30	1	11
30-40	1	11
40-50	1	11
Toplam	9	100

Tablo 1’de yer alan ifadelerle göre, çalışma grubunun %33’ü kadın, %66’sı erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Yaşa göre dağılımına bakıldığında 19-30 yaş aralığını %33, 31-40 yaş aralığını %44 ve 41-50 yaş aralığında ise %22 katılımcı bulunmaktadır. Aldıkları eğitim durumuna bakıldığında katılımcıların %44’ü lise, %55’i ise üniversite mezunudur. Mesleklere göre dağılımına bakıldığında farklı meslek dalları görülebilmektedir. Esnaf, fitness eğitmeni, satış sorumlusu, oyuncu/öğrenci, ofis sorumlusu, asansör fabrikası (maister) dallarının her birinde %11 katılımcı bulunurken, yazılımcı mesleğini icra eden %22 katılımcı yer almaktadır. Katılımcıların %33’ü Nevşehir’de yaşarken %22’si İstanbul’da yaşamaktadır. Çalışma grubunun anne babanın Türk / Alman olmasına göre dağılımı yapıldığında katılımcıların %88’i hem annesi hem babası Türk’tür. %11’i ise Annesi Türk, babası Almandır. Çalışma grubunun Almanya’ya göç etme tarihine göre dağılımlarına bakıldığında %22’si 1970-1985 yılları arasında, %33’ü 1985-2015 yılları arasında son olarak %11’i ise 2015-2022 yılları arasında göç ettiği görülmüştür. Katılımcıların Almanya’da kalma sürelerinin dağılımına bakıldığında da %33’ü 0-20 yıl arasında kalırken %11’i 20-50 yıl arasında Almanya’da kalmıştır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada ortaya konulan veriler, araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan yarı yapılandırılmış görüşme formundaki açık uçlu sorular kullanılarak katılımcılarla bireysel görüşülerek elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış form, yapılandırılmış forma göre daha esnekler. Yarı yapılandırılmış formlarda araştırmacı tarafından önceden hazırlanmış sorular yer almasının yanında katılımcılarla yapılan görüşme sürecinde amaca uygun farklı sorular da sorulabilmektedir (Smith, 2003). Yarı yapılandırılmış görüşme formunda önceden hazırlanmış bir kısım soru ve cevap olmakla beraber bireylerin görüşme esnasında verdiği cevapların farklılığını ve benzerliğini saptamak amacıyla kullanılabilir. (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Görüşme formunda bilişsel ve duyuşsal nitelikleri saptayacak şekilde on madde oluşturulmuştur. Görüşme sürecinde katılımcıların gönüllülük esasına dayalı katkıda bulunmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca

çalışmada katılımcıların isimleri kullanılmayacağı belirtilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruların yapı ve içerik olarak çalışmanın geçerliliğinden taviz vermemesi için Türkçe eğitimi alanında iki uzmanın da görüşüne başvurularak tekrardan düzenlenmiştir. Katılımcıların cevapları not alınarak, doğrudan aktarılarak çalışmanın geçerliliğinden taviz verilmek istenmemiştir. Elde edilen bu cevaplar doğrultusunda konu ile ilgili analiz yapmak daha da kolaylaşmıştır.

2.4.Verilerin Analizi

Görüşme formundaki soruların kapsam geçerliliği sağlandıktan sonra katılımcılardan veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Görüşme sürecinde öznellikten kaçmak, güvenirlikten taviz vermemek için katılımcıların kendilerini rahat hissedeceği bir ortamın seçilmesine dikkat edilmiş ve süreçte katılımcılardan yanıtlar alınırken herhangi bir müdahale edilmemiştir. Daha sonra elde edilen veriler betimsel analizle analiz edilmeye çalışılmıştır. Betimsel analizde amaç, görüşme ve gözlem gibi araçlarından toplanan verilerin düzenli ve yorum yapılmış bir biçimde çalışmada kendine yer bulmasıdır. Betimsel analizle elde edilen veriler genellikle önceden saptanmış çeşitli temalara göre tasnif edilir ve verilere ilişkin bulgular özetlenerek araştırmacının öznel yorumuyla etkisini gösterir (Kitzinger, 1995; Kvale, 1994). Görüşme formunda oluşturulan maddeler vasıtasıyla her katılımcıdan bireysel olarak cevaplar alınmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde “İki Dillilik Sürecinde Dil Becerilerin Önemi”, “İki Dilliliğin Türk ve Alman Toplumunda Oluşan Farklı Yansımaları”, “Yaş Değişkenine Bağlı Olarak İki Dillilikte Oluşan Yansımalar” şeklinde temalar oluşturulmuştur.

3.Bulgular ve Yorumlar

Türkçe ve Almanca bilen bireylerle görüşüldükten sonra yarı yapılandırılmış görüşme formu yardımıyla sorulan bilişsel ve duyuşsal nitelikteki sorulardan bulgular ortaya çıkarılmıştır. Bu bulgular neticesinde de üç ana temaya ulaşılmıştır. Bunlar sırasıyla; “İki Dillilik Sürecinde Dil Becerilerin Önemi” “İki Dilliliğin Türk ve Alman Toplumunda Oluşan Farklı Yansımaları”

“Yaş Değişkenine Bağlı Olarak İki Dillilikte Oluşan Yansımalar” şeklindedir.

Tema 1: İki Dillilik Sürecinde Dil Becerilerin Önemi

İki dillilik sürecinde bireylerin dili kullanabilme hakimiyeti, dört temel becerinin işlevsel boyutunu bilmekten geçer. İki dillilik sürecinde bu beceriler önem arz etmektedir. Bu süreçte bireylere hangi temel beceriyi kullanırken daha çok sorun yaşadıkları sorulduğunda genel mahiyette farklı dil becerilerde sıkıntı yaşandığı görülmüştür. Bu payın büyük kısmını yazma ve konuşma alırken en az pay ise okuma ve dinleme becerisine düşmüştür: *En çok yazma becerisinde sıkıntı yaşamaktaydım. Çünkü o dönemde sokak dili denilen konuşma ve bir de okul dili diye tabir edilen örgün bir ortam vardı. Etkileşim daha çok benim için sokak olduğu için ve genellikle günlük kalıplar yani ihtiyaca göre konuşma daha çok burada olduğu için konuşma becerisi en rahatken yazma becerisi özen istediği için gramer istediği için zorlanıyordum. Haftada bir defa Türkçe dersi verildiği için de gerekli önem verilmemekteydi (KA1). Yazmada zorlanıyorum. Çünkü nasıl yazıldığını biliyorum bazen. Bi de bazı kelimeleri bilmiyorum ama zor kelimeleri. Bazı kelimeleri anlamıyorum görünce. (KA2). Konuşmada bazen sıkıntı yaşıyorum. Bir dilde konuşurken başka dilde o kelimeyi söylüyorum farkında olmadan (KA5). En çok konuşurken sıkıntı çekiyordum. Çünkü çoğu kelimenin nasıl söylendiğini bilmiyordum (KA6). Konuşma. Nedeni ise Türk dil bilgisinin zayıf olması (KA8). Oluşan bu bulguların arkasında yatan etmenler göz önüne alındığında bireylerin aile, toplumsal uyumları, eğitim gibi durumların bu etkileri ortaya çıkarmada önemli olduğu görülmüştür. Bu becerilerde görülen eksiklik ilerleyen süreçlerde bireylerin iki dilliliği edinme süreçlerinde de çok ileri seviyeye gidememesine engel teşkil etmiştir: *Gramer gibi durumlarda çok az hakimiyetimiz olduğu için biz daha çok sokak dilini biliyorduk. O yüzden orta seviyede değerlendirebilirim (KA1). Orta, bazen dilleri karıştırabiliyorsun (KA6).**

İleri yanıtını veren katılımcılar dahi orta yanıtına yakın olmakla beraber bu söylemi dile getirmiştir: *Bence ileri tabi orta arasında biraz kaldım ama ileri bence. Çünkü iki dili de ana dilim*

gibi kullanabiliyom (KA3). Anlama ve anlatma beceri kategorisinde bakıldığında bireylerin anlatma (konuşma ve yazma) becerilerinde daha çok sorun yaşadığı için bu da onların dilin gramer yapısını çözümlenmede sıkıntı yaşadığına, konuşma esnasında farklı kelimeleri farklı şekilde telaffuz etmelerine sebep olmaktadır. Bunun yanında anlama (okuma ve dinleme) becerilerinde çok büyük oranda zorluk yaşanmadığı görülse de dil becerileri bütünleşik bir yapıya sahiptir. Bundan kaynaklı olarak anlatma (konuşma, yazma) becerilerinde görülen zorluk anlama (dinleme, okuma) becerilerine olumsuz yönde bir transfere sebep olabilir.

Tema 2: İki Dilliliğin Türk ve Alman Toplumunda Oluşan Farklı Yansımaları

Çalışmada Türkçe ve Almanca bilen bireylerle görüşme yapıldığı için ana dili olarak Türkçe konuşan bireylerin Almanya'da yaşadıkları bölge gereği farklı bir toplumdaki yansımaları belirtmişlerdir. Bu farklılıkta en temel faktörlerin başında kültür, yaşayış tarzı gibi unsurları verilen yanıtlar doğrultusunda görebilmekteyiz: *Türkiye'ye döndüğüm zaman ikinci dil bilerek döndüğüm için insanlar farklı bakıyorlar. Tabi bu farklılık olumlu yönde bir durum o yüzden iş olanaklarında aslında ayrıcalıklı oldum. Mesela Kapadokya bölgesinde direkt iş buldum işte bu belediyede çalışma vs. hep ondan kaynaklı oldu. Öbür türlü bir dezavantaj oldu mu yok sanırım (KA1).* Katılımcıların farklı bir dil konuştuğunda kendilerini o millettenmiş gibi hissedip hissedilmediği sorulduğunda genel mahiyette böyle bir durumun söz konusu olmadığı görüşü gelmiştir: *Açıkçası insanın hep özünü, kendi kültürünü koruması gerek. O yüzden öyle bir durum söz konusu değildi bizim için. Her ne kadar iyi konuşsak da o dili Türklüğümüz hep vardı yani o bilinci çok şükür hiçbir zaman kaybetmedik (KA1).* Almanca konuştuğumda kendimi Alman gibi hissetmiyorum ama Türkçe konuştuğumda hissediyorum (KA2). Türk kültürü. Çünkü o kültüre uygun şekilde büyütüldük. Annem babam da ailemizde Türk kültürünü yaşattılar. Bize Türk kültürü aktarıldı. Ama Almanya'da yaşamaya devam etmek isterdim (KA3).

Katılımcıların belirttiği bu görüşlerin yanında başka bir katılımcı farklı bir yanıt vermiştir: *Yer yer. Bulduğunuz ortama bağlı olarak hissedebilirsiniz. Türkiye'de sırf Türkçe konuştuğum için öyle hissediyorum. Alman hissetmem ise Almandan dolayı değil disiplin, saygı ve insan davranışlarından kaynaklanan bir his olmuştur zaman zaman (KA7)*. Katılımcının kısmen bunu yaşadığını belirterek ve bunun Almanların disiplininden kaynaklı olduğunu söylemesi içinde bulunan toplumun yaşayış tarzından ne kadar etkilendiğinin temel göstergesidir.

Farklı bir toplumda yaşayıp o toplumun dilinden farklı olarak gündelik ihtiyaçlarını karşılarken buna verilen tepkilerin çok olumlu yönde olmadığı Almanların Türkçe konuşmalardan çok hoşlanmadığı katılımcıların görüşlerinden çıkarılan diğer bir varsayımdır. Aynı şekilde orada yaşayan Türk bireyler de kendi kültüründen doğan alışkanlıkları sergilediği zaman iki dillilik sürecinde farklı toplumların farklı yansımaları oluşturduğunu görebilmekteyiz. Bunun için katılımcılara farklı dil bilmek; farklı davranışlara sebebiyet veriyor mu sorusu sorulduğunda: *Tabi bunda bulunduğunuz toplum yani kültür siz istemezseniz dahi etki ediyor (KA1)*. *Tabi davranışlar da değişebiliyor. Mesela Türkiye'de cenaze olduğunda yemek vermek zorundasın ve öyle davranmak zorundasın ama Almanya'da öyle değil. Mesela eve biri geldiğinde yemek yiyorsak davet ederim ama Almanya'da yapmam (KA2)*. *Farklı dil bilmekten ziyade bulunduğunuz toplumda farklı kültür, insanlar, illaki farklı davranışlar sergilemenize de sebep olacaktır. Mesela Almanya'da sokak ortasında mendille burnunuzu silmeniz gayet doğal karşılırken Türkiye'de ayıplanır. Bunun ve benzeri davranışların örneği çoktur (KA7)*. Katılımcılar bu yanıtları vererek bu durumu doğrulamıştır.

Tema 3: Yaş Değişkenine Bağlı Olarak İki Dillilikte Oluşan Yansımalar

Çalışmanın amacı doğrultusunda farklı yaş gruplarınca yapılan görüşmelerle elde edilen veriler neticesinde de bu değişkeninin iki dillilik sürecinde etkisi görülmüştür. Nitekim katılımcıların iki dilliliği edinme sürecinde bir kısım katılımcı yaş olgusunun bu süreçte etkili olmadığını şöyle ifade etmiştir: *Sanmıyorum. O*

çevrede yaşadığınız için algınız da açık olduğu için ister istemez maruz kalıyoruz ve öğreniyoruz. O yüzden normal olan her birey öğrenebilir (KA1). Diğer yönden çoğu katılımcı özellikle erken yaşta edinilmeye başlanılan iki dillilik sürecinin daha etkili olacağını ifade etmiştir: İki dil bilindiği için mesela bir resim farklı şekilde hemen aklına geliyor başka materyallerin de resmi aklıma geliyor. O yüzden bunların hepsi zekâyla ilişkili gençken bunlar daha iyi kavranıyor (KA2). Mesela babam yirmi yıl orda yaşadıkten sonra bitmeden dönüş yaptık ama o yirmi yıl içinde ben de yirmi yıl yaşadım. O yirmi yıl içinde benim doğuştan o dili kullanmaya başlamam ve babamın daha sonra yirmi yaşından itibaren dili kullanması arasında büyük bir fark var. Çünkü ben ana dilim gibi kullanabiliyordum ama babam hâlâ parça parça kelimeleri birleştirerek hani çok zorlanarak kullanıyordu (KA3). Çocuk yaşta daha hızlı öğrenilebilir. Ben küçük yaşta öğrendim. Ama bu çocuklarım daha rahat gözlemlediğim bir şey. Yaşadıkları ülke de önemli ve sürekli o dili kullanmak gerekli (KA5). Daha küçük yaşlarda beş altı dil öğrenme kapasitesine sahip çocuklar yaş ilerledikçe öğrenmeleri biraz daha zorlaşıyor. Kendi adıma konuşacak olursam dil öğrenme yeteneğimden ziyade disiplinimden dolayı birkaç dil öğrenebildim. Bunun dışında zaman ayırmak, emek harcamak gerektiğini düşünüyorum eğer o üstün zekâyı sahip değilseniz ya da yeteneğiniz yoksa (KA9). Çoğu katılımcının belirttiği görüşler çerçevesinde yaşa göre değişken bilhassa bu süreçte önemli etkenlerden biri olarak hemfikir olduğu görülmektedir.

Sonuç

Elde edilen veriler ışığında yapılan çalışmada şu çok rahat görülmüştür ki bireylerin iki dilli olma sürecinde birçok etmen kendini gösterebilmektedir. Çalışmada katılımcılara sorular; aile, toplumsal uyum ve eğitim etmenleri üzerinden sorularak bireylerin bilişsel ve duyuşsal nitelikleri ortaya çıkarılmıştır. Farklı yaş gruplarına sorulan sorular, doğası gereği de farklı cevaplar almayı sağlamıştır. İki dilliliğin dört temel becerideki yansımalarında en çok olumsuz yönde yazma becerisi kendini göstermiştir. Bunun sebebi de bireylerin kontrollü bir ortamda

iki dilliliği edinmemeleri ve özellikle bir öğretim sürecinden geçmemeleri yer alırken her iki dilin alfabe farklılığı en çok etkileyen sebeplerinden biri olduğu görülmüştür. Bireyler bu beceride daha çok sorun yaşadıkları için sadece bu beceriye yönelik çalışmalar da alanyazında görülmüştür. Örneğin; Bayrak ve Üstün (2020), Almanya’da yaşayan Türk çocuklarının yazma becerilerini incelerken alfabeden kaynaklı sorunların çocuklar için temel sorunlardan biri olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında okuma becerisi en düşük oranla bireylerde olumlu yönde yansıma bırakan beceri olmuştur. Çünkü kişiler gündelik hayatta ihtiyaçlarını gidermede bu beceriyle daha fazla karşı karşıya kaldıkları için okuma becerisi diğer becerilere göre daha olumlu görülmüştür. İki dillilik sürecinde her iki toplumda görülen farklı yansımalar çerçevesinde bireylere yöneltilen farklı dil bilmenin farklı davranışlara sebep olur mu sorusu çoğunluk tarafından evet yanıtıyla kabul görülmüştür. Çoğunun hemfikir olduğu yaş değişkeninin de etkililiği bu süreçte önem arz etmiştir. Bütün bu yansımalarla beraber bazı bireyler iletişim sürecinde iki dil arasında istenmeden bazı aktarımların olması veya başka dilin gramer yapısını öğrenirken olumsuz bir aktarım olması gibi nadir dezavantaj yaşadıklarını belirtmiştir. Bunun yanında katılımcıların dilin avantaj sağlama konusunda hemfikir olduğu görülmüştür. Bireyler iki dilliliğin toplumda çoğunluk olarak ayrıcalık hissi uyandırdığı yanıtını da vermiştir. Zaman zaman bu ayrıcalık hissini olumsuz yönde olduğu durumlar da katılımcıların verdiği cevaplarda görünmüştür. Alanyazında Yılmaz (2014)’ın yaptığı çalışmada Almanya’daki Türklerin orada birçok konuda yabancı muamelesi görmesi ve bunu büyük bir dezavantaj olarak görmeleri literatür kapsamında görülmüş benzer bir sonuçtur. Bütün bu süreçle beraber iki dilli bireylerin çoğunluğunda kaynak dil olan ana dilleri Türkçeyi muhafaza etmelerinde, unutma endişesi yaşamamalarında aile, çevre, eş, çocuk, akraba gibi etmenlerin söz sahibi olduğu görülmektedir. Daha önce Türkçe Almanca bilen iki dilli bireylerle yaptığı çalışmayla Ermağan (2021) ’a göre de bu etmenler bireylerin iki dillilik sürecinde etkilendiği temel faktörlerin başında gelmektedir.

Bireylerde daha çok yazma becerisinde görülen olumsuz durumları yok etmenin en temel yöntemlerden biri yaşa bakılmaksızın bir öğretimim gerçekleştirmektir. Bunun için de bireyler kendi imkanları doğrultusunda buldukları bölgedeki yetkili kuruluşlarla iletişime geçerek bu becerilerinin gelişimi için çeşitli etkinlikler düzenleme noktasında istekte bulunabilirler. Ayrıca Türklerin Almanya'da yaşadıkları bölge gereği farklı kültür unsurlarının etkisiyle bir yabancı statüsüne sokulmamaları için gerekli yasal düzenlemeler yapılarak bunun etkileri en aza indirilebilir.

Kaynakça

- Aksan, Doğan (2000). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. TDK Yayınları.
- Albayrak, Tuba (2020). *Almanya'da Yaşayan III. Kuşak Türklerde Sık Kullanılan Kod Aktarım Türleri – Bir Söylem Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Bayrak, A. ve Üstün, B. (2020). Almanya'da İki Dilli Yetişen Türk Çocuklarının Türkçe Yazma Becerileri Üzerine Bir Çalışma. <https://dx.doi.org/10.37583/diyalog.845596>. 350-364.
- Büşra Süverdem, F. ve Ertek, B. (2020). İki Dillilik ve İki Kültürlülük: Göç, Kimlik ve Aidiyet. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 6(2), 183-207.
- Cummins, J. (2001). Bilingual Children's Mother Tongue. *Sprogforum*, 19, 15-20.
- Ergin, M. (1980). *Türk Dil Bilgisi*. Boğaziçi Yayıncılık.
- Ermağan, E. (2021). Alanya Örneğinde Almanca-Türkçe İki Dillilik: Ses, Yapı ve Anlambilim Açısından Toplumdilbilimsel Bir İnceleme. Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

- Haugen, E. (1973). Bilingualism, Language Contact And Immigrant Languages In The United States, Current Trends In Linguistics. 505-591.
- Henrici, G. & Riemer, C. (2007). *Zweitsprachenerwerbsforschung* (Ed.: Karl-Richard Bausch, Herbert Christ, Hans-Jürgen Krumm). Handbuch Fremdsprachenunterricht, A.Francke Verlag, Tübingen und Basel.
- Karaağaç, G. (2011). Bireysel İki Dillilik ve Toplumsal İki Dillilik. *Türk Dili ve Edebiyat Dergisi*, 717, 222-228.
- Kitzinger, J. (1995). Qualitative Research: Introducing Focus Groups. *Bmj*, 311(7000), 299-302.
- Kvale, S. (1994). Interviews: An introduction to qualitative research interviewing. Sage Publications, Inc.
- McLaughlin, Barry (1984). *Second-Language Acquisition in Childhood: Preschool Children*.
- Onat Kocabıyık, O. (2015). Olgubilim ve Gömülü Kuram: Bazı Özellikler Açısından Karşılaştırma. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (6), 1, 55-56.
- Oruç, Ş. (2016). Ana Dili, İkinci Dil, İki Dillilik, Yabancı Dil. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 45, 279-290.
- Smith, M. (2003). *Research methods in accounting*. London; Thousand Oaks. Sage Publications.
- Şahin, S. (2012). Almanya'ya Türk Vatandaşlarının Göçünün 51. Yılı Kazanımlar ve Tehditler. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E- Dergisi*, 1-15.
- Şengül, K. (2020). İki Dilli Türk Çocuklarının Türkçe Öğretimiyle İlgili Sorunları. İçinde (Ed.: C. Alyılmaz, O. Er ve İ. Çoban). *Türkçe Eğitiminin Güncel Sorunları*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2019). *Güncel Türkçe Sözlük*.
- Üstüner, Ahat (2003). Anadille Eğitim ve Türkçe. *Birses*, 21.01.2003.

- Yaprak, Ő. (2013). Uluslararası Emek Göçü Bağlamında Almanya'ya Türk İşgücü Göçü ve Sosyo-Ekonomik Etkileri. Kocaeli Üniversitesi.
- Yılmaz, M. Y. (2014). İki Dillilik Olgusu ve Almanya'daki Türklerin İki Dilli Eğitim Sorunu. *Turkish Studies*, 9(3), 1641- 1651.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.